

BO AXELL

Kan inflation förbjudas?

Paradoxala påståenden väcker alltid nyfikenhet. Ett gott exempel är Bo Axells tes, i en drygt hundra sidig IUI-skrift om pris- och lönebildning (Almqvist & Wiksell Stockholm, 1985), att inflation beror på att vissa priser är för låga. Axell urskiljer tre källor till efterfrågeöverskott och därmed inflation à la Wicksell, nämligen exportöverskott, investeringsöverskott och offentligt utgiftsöverskott. De (reglerade) "priser" som då är för låga är växelkursen, räntan och skattesatsen. Axell mäter efterfrågeöverskottet med penningmängdens ökning och kommer fram till en inflationsekvation som han använder för att testa effekten av det allmänna prisstoppet 1970–71. Han finner ingen dämpande effekt.

I en undersökning för den statliga prisregleringskommittén fann Ingemar Hansson och Lars Jonung för några år sedan ett motsatt resultat. Bo Axell förklarar skillnaden med att den förväntningsjusterade Phillips-ekvation som Hansson-Jonung använde egentligen testar fel sak, nämligen *reallönens* utveckling (kvoten mellan lön och pris) och inte *den allmänna prisnivåns* utveckling (lön och pris).

Axells slutsats är att inflation inte kan hejdas genom att "förbjudas" därför att ett allmänt prisstopp aldrig kan vara riktigt allmänt: "vissa varor måste alltid undantas och efterfrågan styrs då till dessa varor varför den allmänna prisstegringen blir som den eljest skulle ha blivit medan resursallokeringen i stället påverkas negativt" (s. 122). Men hur kan då inflation hejdas? Eftersom Axell uppfattar inflationsdrivande exportöverskott, investeringsöverskott och (framför allt) budgetunderskott som orsakade av *prisregleringar* ligger det snubblande nära till hands att tro att Axell menar att receptet mot inflation är fria valutakurser och fria räntor samt inte minst fria priser på offentliga tjänster (efter privatisering?), men någon systematisk diskussion av för- och nack-

delar med olika metoder att bekämpa inflation genomför inte Axell.

Sökteori och decentraliserad prissättning

Inflation är inte heller huvudtemat i denna skrift med underrubriken "om fri eller reglerad pris- och lönebildning". I stället handlar den framför allt om *fri* prisbildning och då inte om bestämning av *prisnivån* i en oreglerad marknadsekonomi utan om bestämning av *relativa* priser. Medan inflation behandlas först i det avslutande femte kapitlet, utgör resten av boken i själva verket en diskuterande sammanfattning av Bo Axells forskning om decentraliserad prissättning, under senare år delvis bedriven i samarbete med Jim Albrecht och Harald Lang. Det gör emellertid inte skriften mindre intressant.

Nationalekonomin saknar fortfarande en tillfredsställande modell av prismekanismen. Det är glädjande att finna att det inte bara är Kenneth Arrow och Frank Hahn som vågar påpeka detta dilemma – och dra slutsatsen att man inte kan fortsätta att anta att ett företag tar priset för givet, inte ens om företaget är litet på marknaden. Frågan är bara vad ett prissättande företag tar för givet.

I den prissättningslitteratur som växt fram efter Chamberlins klassiska arbete om monopolistisk konkurrens utgår ett prissättande företag från en *individuell efterfrågekurva*. Detta begrepp kan emellertid konstrueras på olika sätt. Axell utgår från den sökteori (egentligen prissökningsteori) som initierades av Stigler i början på 60-talet. Enligt denna ansats får konsumenterna betala (åtminstone i tid) för prisinformation. I allmänhet har de dessutom olika sökkostnader. Individer med höga sökkostnader kommer att acceptera relativt höga priser, medan individer med låga sökkostnader inte kommer att avbryta sitt sökande förrän de funnit ett relativt lågt pris. Detta innebär å ena

sidan att ett företag kan sätta ett relativt högt pris utan att förlora alla kunder och å andra sidan att flera konsumenter kommer att acceptera det begärda priset ju lägre detta är. Ma o konfronteras det enskilda företaget med en individuell efterfrågekurva (som inte är horisontell).

Förutsättningen för detta resonemang är naturligtvis att företag faktiskt sätter olika priser, även i jämvikt. (Annars är det meningslöst för en konsument att söka efter ett lägre pris.) För att få en "prisspridningsjämvikt" erfordras (som Axell visat) en ordentlig "sökkostnads-spridning". Om alla konsumenter har positiva sökkostnader lönar det sig aldrig för ett företag på en atomistisk marknad att sätta ett lägre pris än monopolpriset. (Detta uppseendeväckande resultat visas först av Peter Diamond för femton år sedan.) Ett nödvändigt villkor för prisspridningsjämvikt är därför att åtminstone några konsumenter alltid får mer än en prisuppgift, antingen genom institutionella arrangemang eller – som hos Axell – genom att en del konsumenter antas ha sökkostnaden noll. Å andra sidan är traditionell konkurrensjämvikt omöjlig så länge en del konsumenter har positiv sökkostnad. Prisspridning förutsätter alltså heterogenitet.

Så långt har diskussionen gällt en enda marknad (partiell analys). I sin översikt av modeller av prismekanismen i *Handbook of Mathematical Economics* (1982) redogör Frank Hahn bl a för Diamonds ansats (som utgör ett specialfall av Axells ansats) och hävdar att "it does not seem possible to extend this approach to the multi-market case." Men detta är exakt vad Bo Axell gjort de senaste åren tillsammans med Jim Albrecht och Harald Lang.

I kapitel 4 av sin skrift ger Axell en pedagogisk sammanfattning av denna forskning. Idén är följande. Vi har sett att prisspridningsjämvikt förutsätter sökkostnadsspridning och därmed lönespridning (om kostnaden att söka främst är en tidkostnad). Lönespridning på arbetsmarknaden kan därför ge upphov till prisspridning på varumarknaden. Omvänt kan prisspridning på varumarknaden ge upphov till lönespridning på arbets-

marknaden. *Marknadsinterdependens* – i stället för heterogenitet – kan därför skapa pris- och lönespridning i jämvikt "out of thin air" (för att citera en av originalartiklarna).

Vad har nu detta att göra med frågan om fri eller reglerad pris- och lönebildning? Åtskilligt. Är det något som en priskontrollmyndighet kan åstadkomma så är det eliminering av prisspridning. Därmed eliminerar man också "sökarbetslöshet". Bo Axell är den förste att påpeka detta (även om det sker först på sista sidan), men han påpekar också att mot den "cost of the market" (Axells term) som sökarbetslöshet innebär skall vägas den "cost of the hierarchy" (min eller snarare Oliver Williamsons term) som prisreglering innebär. Detta är enligt min mening ett fruktbart sätt att formulera ett grundläggande ekonomiskt problem.

Prismekanismens kostnader

Idén att prismekanismen har en kostnad är, när allt kommer omkring, inte särskilt konstig, även om kostnaden onekligen är svår att se så länge den osynliga handen är just osynlig. Vi är alla vana vid att "smakar det så kostar det". En så värdefull "vara" som en automatisk resursallokeringsmekanism kan väl ändå inte vara gratis? Ändå är det exakt vad traditionell (Walrasiansk) teori påstår. Man hävdar i *synnerhet* att kostnaden inte kan vara arbetslöshet, eftersom det – rent definitionsmässigt – råder likhet mellan utbud och efterfrågan i jämvikt med flexibla priser.

Jag tror att Bo Axells forskningsprogram klargör *en del* av marknadsmekanismens kostnader, nämligen den del som beror på att decentraliserad prissättning nödvändigtvis innebär en viss prisspridning och därmed en viss "improduktiv" prissökning. Jag är emellertid inte lika övertygad om att detta är *hela* sanningen eller ens den viktigaste delen. I själva verket har jag en känsla av att en Walrasian ganska lätt kan avfärda en Axellian med att "prissökningsarbetslöshet" (som det egentligen borde heta) visserligen existerar men att den också är försumbar (friktionsarbetslöshet).

Det förefaller också problematiskt att bygga en prissättningsteori på idén att Jevons "lag om ett pris" inte gäller. Må så vara att alla företag på en marknad inte sätter *exakt* samma pris. Men om man betonar prisspridningens omfattning i den utsträckning som Axell gör tror jag man kommer farligt nära uppfattningen att priset sätts närapå *godtyckligt* – och då kan man rimligen inte göra anspråk på att ha konstruerat en prissättningsteori.

Sammanfattning

Bo Axell har skrivit en pedagogisk sammanfattning av ett viktigt pionjärbete inom teorin för decentraliserad prissättning. För alla intresserade av nationalekonomins grunder är hans skrift ett "måste". Inflationsbekämpare kan också finna en hel del tänkvärt, även om jag misstänker att de väntat sig en mer detaljerad diskussion av inflationens mekanismer i en skrift med rubriken "Kan inflation förbjudas?"

Rubriken är alltså något missvisande. Personligen har jag dessutom svårt att uppfatta den söketeoretiska ansatsen som en *generell* prissättningsteori. En prissökningsteori kan förklara prisers *spridning* – och det är nog så viktigt – men hur den kan förklara prisers (genomsnittliga) *nivå* är, åtminstone för mig, fortfarande något av en gåta.

Sökmodeller för marknadsprisbildning karakteriseras i regel – även av Axell – som modeller för prisbildning vid *ofullständig* information. Detta är egentligen missvisande. Köparna på en marknad antas visserligen i utgångslaget sakna information om vilket företag som erbjuder vilket pris *men* man antar att *alla köpare har fullständig information om prisdistributionens utseende*. För varje pris som kan vara aktuellt känner alltså alla köpare till *hur många* – men inte *vilka* – företag som sätter detta pris.

Men hur kan man känna till detta? Det finns förvisso ingen *auktionär* i Axells modeller (som sätter marknadsklarande pris) men det finns uppenbarligen en (implicit) *statistiker* som (utan kostnad) mäter och offentliggör prisdistributionens utseende.

Är detta ett starkt antagande? NEJ! Det är en himmelsvid skillnad mellan en priskontrollmyndighet (som är auktionärens paradoxala motsvarighet i verkligheten) och en statistikmyndighet. Observera också att information om prisdistribution är *aggregerad* information, dvs den typ av data som statistiska centralbyråer massproducerar i moderna marknadsekonomier.

Att information är ofullständig bör knappast betonas. Frågan är i stället vilken typ av information en modell av marknadsmekanismen utgår från. (För det finns väl ingen ekonom som gått från antagandet om *fullständig* information till antagandet om *ingen* information?) Prissökningsmodeller utgår från (fullständig) information om prisdistributionens utseende. Andra modeller kan utgå från aggregerad information om andra aspekter av ekonomin. Man bör man akta sig för att kasta ut Walras med badvattnet. En Walrasiansk *auktionär* må vara orealistisk och onödig i en modell av marknadsmekanismen – men en Walrasiansk *statistiker* är, tror jag, både realistisk och nödvändig.

Ante Farm
Institutet för
social forskning vid
Stockholms universitet

Referenser

Hahn, F. [1982], "Stability". I Arrow, K.J. & Intriligator, M.D. (red.), *Handbook of Mathematical Economics*, North-Holland, Amsterdam